Devlet kurumlarındaki Türk çocuklarda sosyal yetkinlik, zihin kuramı ve yönetici işlevler

Etel, E., & Yagmurlu, B. (2015). Social competence, theory of mind, and executive function in institution-reared Turkish children. *International Journal of Behavioral Development, 39*(6), 519-529.

International Journal of Behavioral Development
2015, Vol. 39(6) 519–529
© The Author(s) 2014
Reprints and permissions:
sagepub.co.uk/journalsPermissions.nav
DOI: 10.1177/0165025414556095
ijbd.sagepub.com
SAGE

Social competence, theory of mind, and executive function in institution-reared Turkish children

Evren Etel and Bilge Yagmurlu

Abstract

This study had two aims. The first aim was to measure mental state understanding in institution-reared children by using a theory of mind (ToM) scale, and to examine the role of cultural context in sequencing of ToM acquisition. The other aim was to investigate ToM in relation to social competence and executive function (EF). Due to its pronounced role in mental state understanding and social interactions, we assessed receptive language as well. The participants were 107 institution-reared children aged 3 to 5 years in Turkey. Two visits were held within 2 days for behavioral assessments. In the first visit, the ToM scale was administered; in the second visit, the child was given the language test and the EF tasks. The social competence scales were completed by the child's primary care provider in the institution. Guttman scaling analysis revealed that an understanding of diverse beliefs developed earlier than knowledge access, favoring the "individualistic pattern." The regression analysis showed that EF was a significant predictor of ToM, but neither of them was associated with social competence when age was controlled. Receptive language predicted social competence and EF directly, and ToM indirectly through EF, pointing to the importance of this ability for early development.

Keywords

executive function, institutionalization, language, social competence, theory of mind

Bu çalışmanın iki amacı vardır. Birinci amacı, koruma altında olup devlet kurumunda büyüyen çocukların zihin durumlarını (mental states; ihtiyaçlar, arzular, duygular, inançlar, vb.) zihin kuramı ölçeği ile ölçmek ve kültürel ortamın zihin kuramı becerileri edinimindeki rolünü araştırmaktır. Diğer amaç ise zihin kuramının sosyal yetkinlik ve yönetici işlevler ile olan ilişkisini incelemektir. Zihin kuramı, kişinin kendi zihin durumlarının ötesinde diğerlerinin zihin durumlarını fark edebilme ve bunları göz önünde bulundurarak davranışlarını düzenlemeyi gerektirir. Başkalarının zihinlerini anlamak sosyo-bilişsel bir yetenek olup sosyal yetkinlik davranışlarında da gerekli görülen bir beceridir. Zihin kuramı çocuklarda 3 ila 5 yaşlarında gelişmeye başlar ve çocukların bilişsel ve sosyal durumlara dair daha doğru ilişkilendirmelerde bulunmalarına yardımcı olur. Yetişkinler ve çocuklar arasındaki yakın etkileşim süreçleri çocukların zihin kuramı gelişimini etkilemektedir. Kurumlardaki bakım verenler ve çocuklar arasındaki yakın etkileşim çocukların bakım verenlerin inanç ve istekleri hakkında içgörü edinebilmelerini sağlayabilmektedir.

Literatürde zihin kuramı ile ilişkili en çok araştırılan konseptlerden biri sosyal yetkinliktir. Sosyal yetkinlik, başkalarıyla olumlu sosyal etkileşimler oluşturup sürdürürken kişisel hedeflere ulaşmak olarak tanımlanabilir. Sosyal anlamda yetkin olan çocuklar daha çok olumlu sosyal davranışlar sergiler ve zorlu durumlara duygusal ve davranışsal anlamda uyum

sağlayabilirler. Çocukların zihin durumları anlamaları tek başına yeterli olmayabilir, fakat uyumlu ve olumlu davranışlar sergilemeleri açısından gereklidir. Zihin kuramı ve sosyal yetkinlik ile yönetici işlevler korelasyon göstermektedir. Yönetici işlevler dikkat, işleyen bellek, ketleme kontrolü (inhibitory control) gibi planlama ve hedef belirleme konularında katkıda bulunan bilişsel yeteneklerdir. Yönetici işlevler öz düzenlemenin bilişsel kısmı olarak kavramsallaştırılmıştır ve davranışsal yetkinliğe öncülük etmektedir. Dikkat kontrolü, yeni bilgileri yönetebilmeyi ve öz-düzenlemeyi sağlayarak, çocukların sosyal istekler karşısında daha uyumlu işlevsellik göstermelerine yardım eder. Bu sayede, çocuklar sosyal etkileşimlerde karşılaştıkları zorluklara karşı hazır bulunabilirler ve kendi istek, düşünce ve davranışlarını uygun bir şekilde düzenleyebilirler.

Devlet kurumları genellikle az sayıda çalışan, kısıtlı uyaran ve sürekliliği olmayan etkileşimler içeren bir ortamdır. Bu popülasyon ile yapılan araştırmalar çok fazla değildir fakat yapılmış olan çalışmalar kurumlardaki çocukların birçok alanda zorluk yaşadıklarını göstermiştir. Literatürde, bu çocukların yüksek seviyede çekingen ve/veya dışa yönelim gösteren problemli davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Türkiye'de yapılan bir çalışmaya göre kurumlardaki ilkokul çocuklarının, ailesi yanında büyümüş çocuklara oranla daha çok dikkat problemi, kural bozma ve saldırganlık içeren davranışlar sergiledikleri görülmüştür.

Bu çalışmada ise anaokulu çocuklarının zihin kuramı gelişimini incelemek hedeflenmiştir. Türkiye'deki anaokulu çocuklarının zihin kuramını incelememizin sebebi bireysel/kolektivist ülkeler anlamında kültürel kapsamın ve bakımveren-çocuk etkileşiminin zihinsel süreçleri anlama üzerindeki rolünü tartışmaktır. Bu araştırmada, zihin durumunu anlama ve sosyal etkileşim üzerinde belirgin bir rolü olduğu için algısal dil de değerlendirilmiştir. Katılımcılar 3-5 yaş aralığında Türkiye'de devlet kurumunda büyüyen 107 adet çocuktan oluşmaktadır. Davranışsal gözlem için iki gün içerisinde iki ziyaret yapılmıştır. İlk ziyarette zihin kuramı ölçeği uygulanmış; ikinci ziyarette ise çocuklara dil becerisi testi ve yönetici işlev ölçeği uygulanmıştır. Sosyal yetkinlik ölçekleri çocukların devlet kurumundaki birincil bakımverenleri tarafından tamamlanmıştır.

Sonuçlara göre, çocukların zihin durumlarını anlarken önce başkalarının istek gibi bilişsel olmayan süreçlerini, daha sonra bilişsel süreç gerektiren inanç ve bilgilerini, daha sonra da yanlış inançlar gibi çatışan zihinsel temsillerini anlayabildiklerini gözlemledik. Bu birbiri ardına gelen zihin durumlarını anlama süreçlerinin, bireysel ülkelerde görülen örneklerle benzer olduğu görülmüştür. Anaokulu çocuklarının birebir bakımverenle kısıtlı etkileşimlerine rağmen göreceli olarak rahat bir şekilde diğerlerinin inançlarını anlayabilmelerinin, devlet kurumlarındaki yaşıtlarıyla çok fazla etkileşimde bulunmaları nedeniyle olabileceği düşünülmektedir. Yönetici işlevler, çocukların yaşları ve algısal dillerinin yanında zihin kuramını da öngördü. Yapılan analizler, erken gelişen algısal dilin sosyal yetkinliğe etkisi olduğunu gösterdi. Başkalarının kelimeler ile ne ifade ettiğini anlayabilmenin, çocukların iletişimini geliştirdiğini ve sosyal durumlarda uygun davranışlar göstermelerini arttırdığını gösterdik. Mevcut çalışmada, çocukların sosyal yetkinlik davranışları incelendi ve bu davranışların yönetici işlevler ve zihin kuramı ile kısmen ilişkili olduğu görüldü. Çocukların yaşını ve/veya dil becerilerini göz önünde bulundurduğumuzda sosyal yetkinliğin yönetici işlevler ve zihin kuramıyla olan ilişkisinin güçlü olmadığını gördük. Bu da, çocuğun yaşıyla eşzamanlı olarak gelişen sosyal ve bilişsel becerilerinin bu ilişkiyle kısmen bağlantılı olduğunu gösterdi.

Bu çalışmanın sonuçları, Türkiye'deki devlet kurumlarında yaşayan çocukların zihin kuramları hakkında bilgi vermektedir. Zihin durumlarını anlama becerisinin gelişiminin kültürel kapsamda incelenmesi zihin kuramı literatürüne katkıda bulunmuştur.